Coral Torra

Juli Ochoa

L'actitud dels borbònics envers la població civil.

El cas de Sant Just Desvern

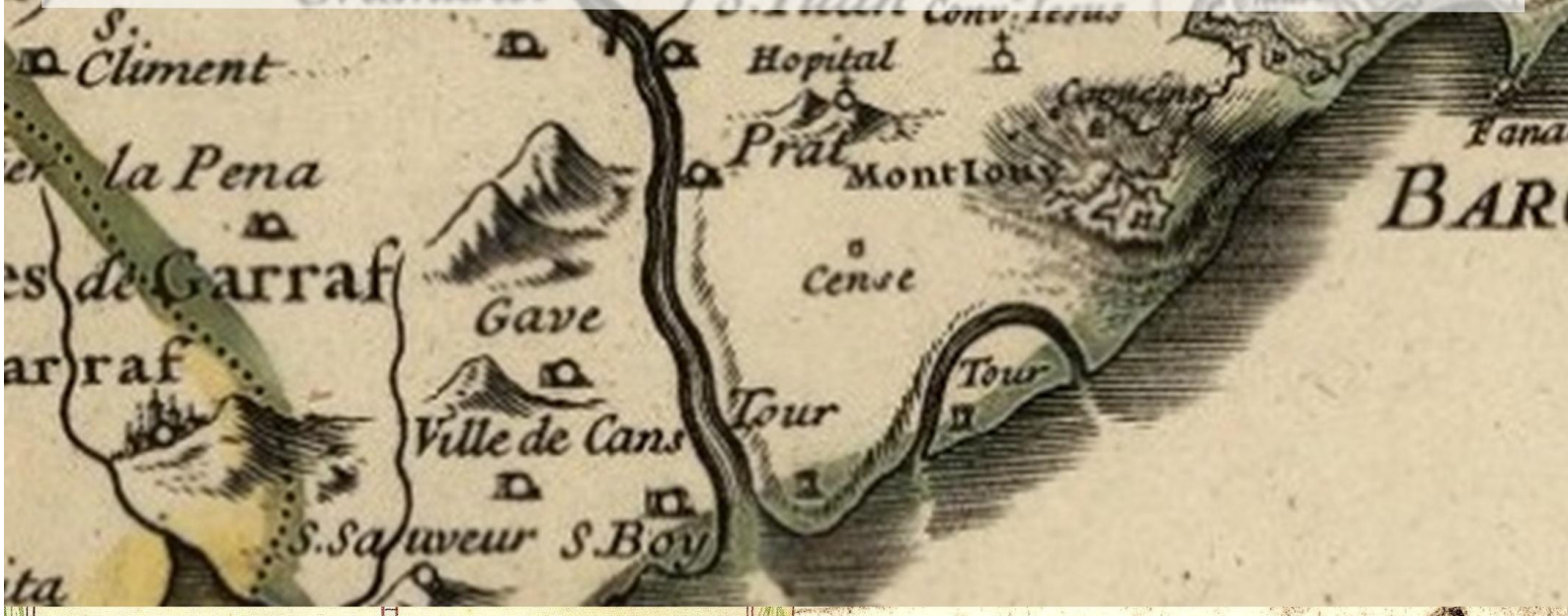

L'actitud dels borbònics envers la població civil. El cas de Sant Just Desvern

Coral Torra i Pannón i Juli Ochoa i Gonzàlez, Centre d'Estudis Santjustencs

INTRODUCCIÓ

En aquest treball es presenten i contextualitzen els casos de tres documents diferents que foren emesos en altres tants moments de la darrera etapa de la Guerra de Successió, concretament aquella que va des de la signatura del Conveni de l'Hospitalet, a partir de la qual les forces catalanes van haver de lluitar soles, fins a la caiguda de Barcelona seguida de la rendició del castell de Cardona, darrer reducte de la resistència al Principat.

Tots tres exemples, d'una manera més o menys directa, fan referència a la població civil de Sant Just Desvern i al tracte que aquesta va rebre en cada cas per part dels borbònics en funció de les circumstàncies del moment.

EL CONVENI DE L'HOSPITALET I L'ABANDONAMENT DELS CATALANS A LA SEVA PRÒPIA SORT: UN ACORD PACTAT A SANT FELIU DE LLOBREGAT

> *«No se puede, ni se deve empeçar el Tratado de Armisticio, sin que preceda arreglar, y establecer la forma en que ha de quedar Cathaluña, y Islas de Mallorca, y Ibiza, con la continuacion de sus Privilegios, Fueros, &c."».*[1]

Havent donat als catalans garanties de mantenir per damunt de tot aquesta premissa, ja mantinguda a les negociacions anteriors que havien tingut lloc a Cervera, el mariscal comandant en cap de les forces imperials a la Península, Guido Wald Rüdiger, comte de Stahremberg, va acudir el dia 21 de juny de 1713 a la localitat de Sant Feliu de Llobregat per tal d'arribar a un acord amb els representants dels exèrcits filipistes sobre els detalls de l'evacuació de les forces austriacistes del Principat. L'acompanyava l'almirall britànic sir John Jennings, que dotze dies abans havia arribat a Barcelona amb la seva flota per tal d'embarcar les tropes aliades que s'havien de retirar.

El 18 de juny, Stahremberg havia proposat al marquès de Ceva Grimaldi, que actuava en representació del seu cap, Restaino Cantelmo-Stuart i Brancia, setè duc de Pòpuli, segon príncep de Pettorano i quart duc de Belvedere, de trobar-se a Sant Feliu per tal de continuar les conferències sobre l'evacuació del territori. El marquès va arribar el dia 21, amb una escorta de 50 dragons castellans, sent acompanyat des de Martorell a Sant Feliu per un destacament de cent genets del regiment holandès de dragons número 4 de Wassenaer. Com que Sant Feliu es trobava situat al mig de les casernes de l'esmentat regiment, l'acord es va redactar allà, per seguretat dels comissaris.[2]

1 DIPUTACIÓ DEL GENERAL (1713). p. 29

2 Joseph BAKER, (1714). p. 65

Ventre-1714-Baix-Llobregat2.indd167 167 19/05/2014 20:31:36

En el decurs d'aquella negociació es va arribar aviat a una entesa sobre tots els altres detalls de l'evacuació, llevat del punt concret de la situació en què hauria de quedar Catalunya, sobre el qual Ceva Grimaldi es va tancar en banda. El Tractat d'Utrecht no ho especificava i, per tant, les garanties dels catalans quedaven fora d'aquella negociació.

En una segona entrevista, aquest cop secreta, mantinguda a Cornellà entre Stahremberg i Ceva Grimaldi, aquest darrer es va tornar a mostrar inflexible sobre el tema dels catalans.[3]

L'endemà mateix, Stahremberg va adreçar al consistori barceloní una carta en la qual els donava detalls sobre el seu fracàs, tot dient-los que havien de ser els mateixos catalans els que, si així ho volien, haurien de negociar el seu futur amb el duc de Pòpuli.[4]

Un altercat produït a Sant Feliu entre les escortes dels parlamentaris, quan un dels dragons castellans titllà de «rebel» un miquelet català, i que es va saldar amb la mort de l'esmentat dragó, aconsellà que la signatura dels acords tingués lloc en un altre escenari.[5]

El dia 22 de juny de 1713, i per tal de formalitzar el que ja estava pactat, es reunien a l'Hospitalet Joseph Lothier, comte de Königsegg, i el marquès de Ceva Grimaldi, diputats respectivament a tal efecte pel comte de Stahremberg i el duc de Pòpuli, comandants suprems de les forces que fins llavors havien estat enfrontades. També hi van asistir els anglesos Thomas Swanton i Anthony Wescombe en representació de l'almirall Jennings.

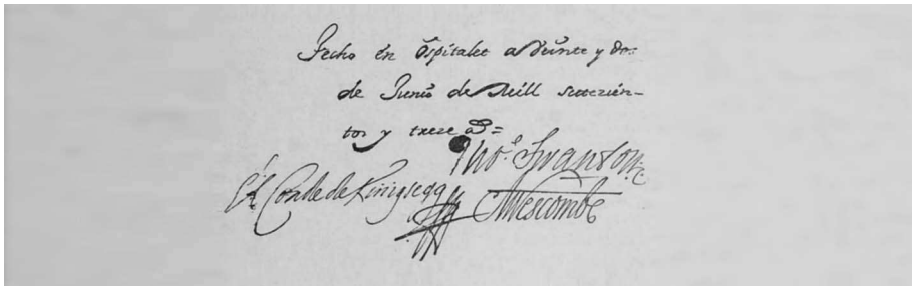
Fecho en Hospitalet al Dunze y dos de Junio de Mill setecien-tos y treze años.

Figura 1. Els signants del conveni, mers delegats dels qui realment van establir els pactes. Imatge extreta del llibre de Salvador Sanpere y Miguel* Fin de la Nación Catalana*, corresponent al document que es conserva a l'Archivo General de Simancas sota la referència EST.LEG.8.128.3. El fet que només hi apareguin les signatures dels enviats del bàndol austriacista permet suposar que el document que es conserva a Simancas és l'exemplar que va quedar en poder dels borbònics

3 J.D.C (1713). p. 37

4 Id., p. 28, i també DIPUTACIÓ DEL GENERAL (1713). p. 33

5 Joseph BAKER, (1714). p. 65

Ventre-1714-Baix-Llobregat2.indd168 168 19/05/2014 20:31:37

Com es pot veure clarament, «tots aquests individus, dels quals no es té constància que s'allotgessin a l'Hospitalet, van ser elements administratius més que estratègics, enviats per instàncies superiors amb les decisions ja fetes. En definitiva, el Conveni va ser una formalitat necessària».[6]

Després d'haver-ho deliberat llargament, la Junta de Braços convocada per la Generalitat, presidida pel seu conseller en cap Manuel Flix i Ferreró, va optar per la resistència a ultrança. La lluita continuaria. Precedit per vuit trompetes i vuit tambors, el nunci va anar llegint en els indrets habituals de Barcelona el ban de guerra que s'acabava de promulgar. Mentrestant, els darrers soldats austríacs del contingent que s'havia d'evacuar eren embarcats a les naus angleses.

No obstant haver deixat els catalans a l'estacada, el llavors ja Carles VI d'Àustria no va renunciar definitivament als seus drets fins al 30 d'abril de 1725, data de signatura de la Pau de Viena, havent tractat fins llavors Felip V d'usurpador. Així, el 28 de març de 1714 encara escrivia des de la capital de l'Imperi als diputats i oïdors de la Generalitat, assetjats per les forces francoespanyoles del duc de Berwick, i els deia:

> *«Aunque la melancólica constitución de los tiempos y el ver abandonada mi Causa de los mismos Aliados que en sus principios la fomentaron y sostuvieron como justa y común, [...] la indisputable condición de conservar mi justicia, derechos, acción y títulos que como a legítimo Rey de España me pertenecen, en cuyo principio y el de la consideración que se han merecido vuestras inimitables acciones en mi real gratitud, podréis aseguraros que soccessivamente os dispensará mi clemencia las asistencias que se hagan arbitrales en la posibilidad, hasta que, facilitado vuestro bien merecido alivio, se mire con proporción la confiança al curso de mi Justicia, cuya seguridad viene anticipado á mi Real ánimo, por las notorias Acciones, Constancia y Valor de esse Fidelíssimo Principado, y Vassallos tan Activos, Zelosos y Leales».*[7]

SANT JUST DESVERN, UN POBLE DE LA IMMEDIATA REREGUARDA BORBÒNICA DURANT EL SETGE DE BARCELONA

El duc de Pòpuli no tenia encara pressa per començar el setge de Barcelona, tot i que ja havien arribat al seu camp vint batallons i altres vint esquadrons de tropes espanyoles provinents d'Extremadura. La raó de la seva demora va ser, a més de la dificultat que suposava transportar a Catalunya les municions i artilleria necessàries per a aquesta empresa, l'esperança que els barcelonins, després de l'embarcament de les darreres tropes alemanyes, en veure's abandonats per les forces que els donaven suport, implorarien finalment la clemència del seu legítim sobirà, tornant altre cop sota el seu domini.[8]

6 Clara ÁLVAREZ JÁUREGUI (2010). p. 16

7 Salvador SANPERE Y MIQUEL (1905). p. 353-354

8 Anthèlme TRICAUD DE BELMONT (1715). p. 43

Ventre-1714-Baix-Llobregat2.indd169 169 19/05/2014 20:31:37

Finalment, el dia 24 de juliol de 1713 l'exèrcit de les Dues Corones es va posar en marxa des de Martorell, població que havia ocupat el dia 19 i on va fer empresonar els seus jurats per haver donat suport logístic a les forces catalanes del general Rafael de Nebot i Font que es retiraven després de la derrota de Torredembarra. Els jurats martorellencs foren obligats per Pòpuli a practicar un cruel joc:

> *«De tan mezquina alma no se puede extrañar que al llegar a Martorell, por haverse dado á Nebot al retirar algunos bagajes, hiciera prender á dos de sus jurados, á José Faura, tenido por filipista, y á Juan Sarasols, tenido por carlista. Les condenó á ser ahorcados, pero no pudiendo resistir las instancias de una dama de las que seguian el ejército, que pidió al Duque por la vida de Faura, dispuso el brutal capitán de Felipe V que los dos jurados se jugaran la vida entre sí; y como Faura perdiera, el Duque los perdonó a los dos, y el pueblo no creyó que ello fuera por piedad, y que si la mala suerte hubiese caído sobre Juan Sarasols, tenido en concepto de austriaco, hubiera sido ahorcado».*[9]

Poc abans d'enviar-lo a l'ofensiva sobre Catalunya, Felip V havia donat al duc de Pòpuli instruccions molt concretes sobre el tracte que calia donar a qualsevol tipus de fortificació militarment aprofitable que es trobés en territori català:

> *«Hareis arrasar qualquier lugar murado o castillo, obligareis al país a que abra caminos carreteros por todas partes, y particularmente en la montaña, para facilitar la marcha de las tropas y paso de la artillería».*[10]

En compliment estricte d'aquestes ordres, la major part de fortaleses, grans o petites que hi havia a Catalunya van sucumbir sota la piqueta borbònica.

Figura 2. Fortificació existent al cim de la Penya del Moro, en la qual es poden apreciar clarament els efectes d'una voladura. Tot i que de moment no ha aparegut cap prova documental sobre la data exacta en què aquesta es va fer, és molt probable que tingués lloc durant la campanya sistemàtica de destrucció de les fortificacions catalanes duta a terme per voluntat de Felip V. Fotografia dels autors

9 Salvador SANPERE Y MIQUEL (1905). p. 196

10 Archivo General de Simancas. Estado. Llibre 413. f. 7 – 7v., Carta de Felip V al duc de Pòpoli. 3 abril de 1713. Recollit per Josep M. TORRAS I RIBÉ (2005). p. 28, i també del mateix autor (2006). p. 31

Ventre-1714-Baix-Llobregat2.indd170 170 19/05/2014 20:31:37

El dia 25 ja feien acte de presència per l'Hospitalet onze esquadrons i algunes companyies de granaders de les tropes filipistes que constituïen l'avantguarda de l'exèrcit de prop de 20.000 homes amb què el duc de Pòpuli comptava per sotmetre Barcelona. Poc després es produïen algunes topades prop de Santa Maria de Gràcia, Sants i les Corts. El setge de Barcelona ja havia començat.

Les tropes assetjants es van distribuir al voltant de Barcelona, tot formant un arc que anava des dels vessants de Montjuïc fins al Besòs. Les forces espanyoles van acampar ocupant la meitat de ponent d'aquell arc, entre l'Hospitalet i Gràcia, establint el seu quarter general a les Corts, mentre que els campaments de les forces franceses s'estenien des de Gràcia fins a Sant Martí de Provençals.

Les instruccions que el duc de Pòpuli havia rebut de Felip V sobre el tracte que s'havia de dispensar als «rebels» eren prou clares:

> *«Si algunos miqueletes u otra gente tubiere el bárbaro arrojo y osadía de querer defenderse [...] se les pasará a todos a cuchillo, se hagan ahorcar a los que se defendieren, pues además de merecer este castigo como rebeldes obstinados y ladrones, convendrá se execute assí para escarmiento de los otros».*[11]

Una bona prova del compliment d'aquestes ordres atroces la tenim en el trist destí dels prop de quatre-cents presoners que foren capturats a Torredembarra després de la derrota del general Nebot, dels quals una quarantena van ser penjats immediatament sense judici, en aplicació del que anomenaven «diezmo de horca», i els restants foren confinats a galeres en els vaixells borbònics.

Per contra, i també seguint les instruccions de Felip V, el duc de Pòpuli va publicar en nom del rei un perdó general i oblit obert a tots aquells, combatents o no, que tornessin a la seva obediència i es presentessin davant la seva persona per prestar homenatge.

Tot i que van ser bastants els pobles que per una o altra raó van retre l'homenatge que els era requerit, algunes localitats del Barcelonès i el Maresme es van resistir a fer-ho, per la qual cosa van haver de patir les conseqüents represàlies.

> «[El duc de Pòpuli] decidí actuar amb mà dura per ofegar amb el terror ja no la resistència, sinó també els brots d'altivesa. Els consistoris de Badalona i Horta figuraven entre els que no havien sortit a prestar-li obediència. Resolt a no tolerar semblants ferrenyeries, féu saquejar aquestes viles a la soldadesca i la deixà lliurar-se a tots els excessos». [12]
>
> *«4 de agosto [...] Llegó á la ciudad la noticia de las barbaridades cometidas por el enemigo en Horta y Badalona, que fueron saqueadas de una manera atroz».*[13]

Tot el Principat ja havia rendit obediència a Felip V i la rebel·lió només quedava reduïda a la ciutat de Barcelona i tres fortaleses aïllades, el Castell de Cardona, el d'Hostalric i Castellciutat.

---

11 AGS, Estado, llibre 143, f. 3v. Recollit a: Josep M. TORRAS I RIBÉ (2003). p. 267

12 Santiago ALBERTÍ (1977). p. 171

13 Mateu BRUGUERA (1871). Vil 1 p. 276

Ventre-1714-Baix-Llobregat2.indd171 171 19/05/2014 20:31:38

Durant el setge de Barcelona, Sant Just Desvern va quedar comprès dins de la immediata rereguarda filipista, a cosa de només una llegua (una hora aproximada de camí) del quarter general del duc de Pòpuli, que estava situat a les Corts de Sarrià.

Sant Just era en aquell temps un poble relativament petit. El recompte de població més proper a aquelles dates és el que va signar el 31 d'agost de 1717, un cop acabada la guerra, el llavors intendent general de Catalunya, José de Pedrajas, tot seguint les ordres del marquès de Campoflorido de confeccionar un cens general per a tot Espanya.[14] Segons aquest cens, fet casa per casa i que es pot considerar prou acurat en haver estat dut a terme pels oficials encarregats de la confecció del cadastre, la població de Sant Just Desvern ascendia tan sols a 236 habitants.

A cura de la parròquia, i des de ja feia 24 anys, hi havia el seu rector, el barceloní Dr. Joaquim Bernadà, al qual no assistia en aquells moments cap vicari. Aquest rector va estar pledejant durant bastants anys, tant amb els propietaris santjustencs com amb els de la veïna localitat de Sant Feliu, pel tema de la percepció dels delmes.

D'acord amb el règim municipal que va estar vigent a Catalunya fins a la seva abolició l'any 1716 pel decret de Nova Planta, a Sant Just hi havia un batlle, que vetllava pels interessos del Capítol de la Catedral de Barcelona, i dos jurats del Comú, un pel braç major i l'altre pel braç menor, els quals es renovaven cada any quan arribava el mes de juny.

En aquells moments, Francesc Cortès era el batlle de Sant Just, i els jurats ho eren Francesc Campreciós i Joan Baptista Modolell, els quals tot just havien acabat d'accedir als seus càrrecs en substitució de Joan Oliveres i Gabriel Fatjó, aquest darrer, com més endavant tindrem ocasió de veure, d'un marcat posicionament austriacista.

Figura 3. Santjustencs del segle XVIII. Arxiu Històric de Sant Just Desvern

14 Biblioteca Nacional. Ms. 2274 Vezindario general de España, 1717. Dades sobre Catalunya: Año de 1717. Relación de las personas que componen las ciudades, villas y lugares del Principado de Cathaluña con distinción de Beguerios ... Barcelona a 31 de agosto de 1717. Fols. 369-443

Ventre-1714-Baix-Llobregat2.indd172 172 19/05/2014 20:31:38

Alguns dels grans terratinents d'aquesta rodalia s'havien revelat amb anterioritat com a resolts partidaris filipistes. Tal és el cas d'Oleguer de Taverner i d'Ardena, segon comte de Darnius, baró de Mont-roig, senyor de les Illes i de la Plana de Picalquers, coronel de cavalleria de l'exèrcit borbònic i eminent cartògraf, que entre moltes altres propietats, posseïa la finca i masia de Can Baró, situada a la part alta de la vall de Sant Just. El seu germà, el bisbe de Girona Miquel Joan de Taverner, era el cap principal del partit botifler.

Jacint Tudó, ric comerciant de teixits barceloní, que pocs anys abans havia adquirit la casa que actualment es coneix pel nom de Can Ginestar, també va apostar per la causa filipista, aconseguint ell i els seus fer una meteòrica ascensió social després de la victòria dels Borbons. El seu nét, Jacint de Tudó i Alemany, arribà fins i tot a ser membre del *Consejo de Castilla* en temps de Carles III.[15]

D'altres propietaris santjustencs, per contra, es van mostrar obertament com a ferms defensors de la causa de l'arxiduc, com és el cas de Lluís de Claresvalls i de Miquel, baró de Llorac, que havia accedit a la propietat de la masia i terres de Can Geroni pel seu matrimoni amb Caterina de Catxapai i Reart, filla del llavors ja traspassat Jeroni de Catxapai i Vera, pagador que fou del Reial Exèrcit de Catalunya, i que n'havia estat l'anterior propietari.[16]

Nomenat oïdor militar l'any 1707, Lluís de Claresvalls havia format part de la Junta de Braços que el juliol de 1713 va decidir la resistència a ultrança, i participà activament en la defensa de Barcelona com a capità de la sisena companyia (formada pels gremis de barreters i passamaners) del tercer batalló de la Coronela. Com a represàlia, els seus béns li serien confiscats l'any 1714, en acabar el conflicte. El seu germà Jeroni, també capità com ell, però de la vuitena companyia (esparters, capsers i torners), moriria el mateix 11 de setembre de 1714, dia de la caiguda de Barcelona, mentre lluitava al sector de Sant Pere.[17]

Llevat del comte de Darnius, els Tudó o el baró de Llorac, exemples extrems que, a més, ni tan sols residien a Sant Just Desvern, tant els altres grans propietaris locals com la població santjustenca en conjunt no s'havia significat especialment fins aleshores d'una manera oberta per cap dels dos bàndols en conflicte.

Potser va ser per causa de la seva immediatesa geogràfica amb les línies filipistes, el cas és que les autoritats santjustenques, tant el batlle Francesc Cortès com els jurats Francesc Campreciós i Joan Baptista Modolell, en representació dels seus veïns, havien acudit a retre homenatge d'obediència al Borbó i a posar-se sota la seva protecció, que era la que els brindava el duc de Pòpuli, capità general del seu exèrcit al Principat de Catalunya, acatament que no era gens d'estranyar, ateses les circumstàncies del moment, sobretot davant de l'exemple del que havia passat a Horta o Badalona.

15 Coral TORRA I PANNÓN (2013). p. 157-288

16 Masia santjustenca ja desapareguda que estava situada a l'actual Avinguda de la Indústria, cantonada amb al carrer d'Hereter

17 Santiago ALBERTÍ (1977). p. 434-435

Ventre-1714-Baix-Llobregat2.indd173 173 19/05/2014 20:31:39

PRIMER CAS: PÒPULI GARANTEIX LA SALVAGUARDA DELS SANTJUSTENCS

Tot i que, com acabem de veure, Sant Just Desvern quedava darrere de les línies dels assetjants i que l'acte de submissió retut als borbònics permetia suposar que els santjustencs podrien gaudir d'un acceptable grau de seguretat i assossec entremig de la voràgine que comportava el setge, les conseqüències del fet bèl·lic que durant aquells inacabables quatre-cents tretze dies s'estava produint ben a prop seu es van fer prou de notar.

Així, a la pàgina 251 del quart llibre d'Òbits, corresponent al període comprès entre els anys 1668 i 1750, que es conserva a l'Arxiu Parroquial de Sant Just, hi ha la següent anotació feta pel rector Dr. Bernadà: «Siti en Barña. als 25 de juliol 1713», i a continuació de l'esmentada nota es troba la partida d'òbit d'una dona morta d'una escopetada; i en aquesta i altres partides de difunts immediates següents es fa constar que «per ser lo siti en Barña. – o per ocasió del Siti de Barcelona – no se li han pogut fer – o no se li feren – los Officis s'acostuman los quals se faran després»...

A la pàgina 254 del mateix llibre hi ha aquesta sòbria i expressiva nota: «Sesa [cessà] lo siti en Barña. a primers de setembre».[18]

Aquell any de 1713 s'esguerrà la festa major, que a Sant Just Desvern s'escau cada 6 d'agost, diada dels sants Just i Pastor.

La situació no estava per orgues, ja que en aquells moments els combats havien arribat fins i tot a la veïna localitat de Sant Feliu.

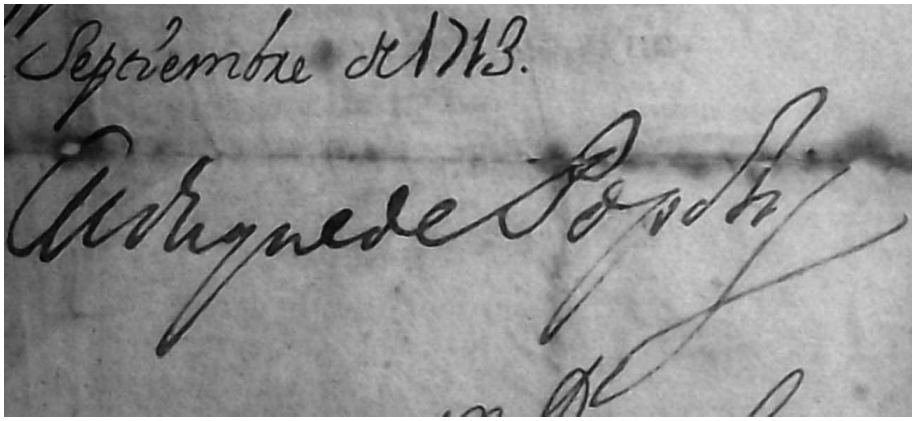

Figura 4. Signatura autògrafa de Restaino Cantelmo-Stuart i Brancia, setè duc de Pòpuli, segon príncep de Pettorano i quart duc de Belvedere, cap suprem de les tropes que van assetjar Barcelona entre el 25 de juliol de 1713 i el 6 de juliol de 1714 en què fou substituït pel duc de Berwick. Arxiu Històric Municipal de Sant Just Desvern

18 Mn. Antoni TENAS I ALIBÉS (1947). p. 210 – 211

Ventre-1714-Baix-Llobregat2.indd174 174 19/05/2014 20:31:40

Possiblement com a maniobra de distracció per cobrir la sortida que per la costa de llevant havia de fer el 9 d'agost l'expedició dirigida pel diputat militar Antoni de Berenguer i pel general Rafael Nebot,[19] entre el 5 i el 7 d'agost es va produir al Baix Llobregat una incursió a càrrec de les companyies de voluntaris de cavalleria catalans comanades pels capitans Josep Badia i Josep Bonet:

> *«Se ha tenido noticia que el Capitàn Don Joseph Badia, y el Capitan Bonet corriendo la Marina del Llobregàt, y sus vezindades, el dia 5.del corriente entre Cornellà, y Molins de Rey, apressaron 14.Azemilas cargadas de provisiones. Que el dia 6.atacaron en San Feliu à los Fusileros Enemigos, y siendo estos socorridos de 400.Cavallos se retiraron sin perdida alguna en Viladecans, y Gavà, y sabiendolo el Enemigo con 800. les atacò à las 12.de la noche, circuyendo una Casa, donde se hallavan 36.Cavallos, y no pudiendo resistir à tanto tropel, quedaron 22.Prisioneros, 4 muertos, y los demàs con el Capitàn se escaparon por una ventana, y se retiraron à San Climent à incorporarse con dos Compañias de Fusileros, intentò el Enemigo atacarles en este Lugar con 400.hombres, y el Capitàn con los Fusileros les resistiò con tanto valor, que les obligò à retirarse, persiguiendoles hasta San Boy».*[20]

Desconfiant d'una més que possible connivència entre la població i les partides de «rebels» que els estaven atacant, el comportament dels soldats espanyols envers els paisans d'aquesta rodalia diferia sensiblement del que en un començament els havia garantit el duc de Pòpuli.

Una idea de com podia haver estat el tracte dels soldats espanyols ens la dóna el testimoni de Mn. Felip Subirà, rector de la veïna localitat d'Esplugues, el qual ens ofereix el següent retrat de la seva parròquia a finals d'aquell mateix any de 1713:

> «En aquests temps tan dolents de guerra tots los homens del poble han marxat quedant jo Rector tot sol amb los vellets, dones i criatures. En aquest poble d'Esplugues les tropes forasteres espatllaren 12 cases i sols ne quedaren 10 sense espatllar per haverlos dit jo que en el poble no hi havia mes que vells, dones i criatures. De la rectoria se han emportat tota la roba blanca que han trobat i han destruït i cremat molts llibres de escriptures, pergamins vells dels censos y altres documents de molta importancia en aquesta Parrochia i Universitat de Sta. Magdalena de Esplugues. També se llevaren 5 parells

19 Aquesta expedició, que va resultar un fracàs total, tenia com a objectiu assegurar la possessió de les places de Castellciutat i Hostalric, aconseguir els 600 cavalls que deixarien les tropes aliades del general Wallis que encara ocupaven aquella darrera plaça, i provocar un aixecament a l'interior del país que vingués a reforçar la lluita que es mantenia a Barcelona. Hostalric i Castellciutat van passar a mans dels filipistes i la columna expedicionària es limità a voltar per Catalunya perseguida en tot moment pels borbònics. Finalment, els dos caps van abandonar la seva tropa prop d'Alella i es van embarcar cap a Barcelona, on foren sotmesos a un consell de guerra

20 *Continuación de el Diario de el Sitio de Barcelona, publicada à 18 de Agosto de 1713*. Rafael Figueró. Barcelona, 1713. p. 2

Ventre-1714-Baix-Llobregat2.indd175 175 19/05/2014 20:31:40

de bous, 4 matxos, 7 ases del poble i tot el que pogueren robar del Hostal i de les demés cases havent deixat aquest poble desgraciat i arruïnat. Ita est Philipus Subirà Rector et notarius Ste. Magdalene de Speluncis».[21]

Veient que malgrat les garanties que en el seu moment s'havien rebut, a Sant Just estava començant a passar el mateix, el rector Dr. Joaquim Bernadà, tant en nom propi com en representació dels seus feligresos, no dubtà a acudir al mateix duc de Pòpuli per reclamar-li que els assegurés d'una manera definitiva tal salvaguarda.

I vet aquí que, per les causes que fossin, el cap suprem de les forces assetjants va atendre la petició que li estava fent Mossèn Bernadà.

Va manar que fos redactat pel funcionari Bartolomé Crespo l'oportú document, que el mateix duc va contrasignar de la seva pròpia mà, i tot seguit li va fer lliurar.

El seu text era el següent:

«+ DON RESTAYNO CANTELMO Stuart, Duque de Populi, Principe de Petorano, del Insigne Orden del Santo Espiritus, Gentilhombre de Camara de Su Magestad, Capitan de vna Compañia de sus Reales Guardias de Corps, y Capitan General del Exercito, y Principado de Cataluña.

Por quanto nos hallamos informados de que en el Lugar de San Justo Desbern que es del Veguerio de Barz[elo]na se executan algunos excesos por los Soldados desmandados de las tropas, y le hemos admitido debaxo dela R[ea]l. proteccion de S. M[ajesta]t. y la nuestra, por hallarse entre los lugares de su obediencia; hemos venido en concederle Salvaguardia para mantenerse en ella con toda quietud y seguridad; y por tanto ordenamos y mandamos a todos los oficiales y soldados a nuestra jurisdiz[ci]on. sugetos que no hagan ni permitan hazer daño ni molestia alguna a las Casas habitadas del referido Lugar de s[a]n Justo, y especialmente a la Casa del Rector, ni a la Iglesia Parrochial de el, ni a su hacienda y depend[enci]as. pues de lo contrario seran obligados a responder unos y otros y a las demas penas que parecieren convenientes. Dada en el Campo del[an]te Barz[elo]na 30 de Septiembre de 1713.

El Duque de Popoli

Dn Bar[tolo]me. Crespo

Se concede Salvaguardia a la Iglesia y Casas del lugar de s[a]n Justo –».[22]

21 Arxiu patrimonial de Can Pi. *Llibre de rebuts de la casa Pau Pi*, lletra N, p. 49. Recollit per Mn. Esteve CARBONELL (1948). p. 114-115

22 Arxiu Històric de Sant Just Desvern. Caixa 669, Lligall 1. Document 54

Ventre-1714-Baix-Llobregat2.indd176 176 19/05/2014 20:31:40

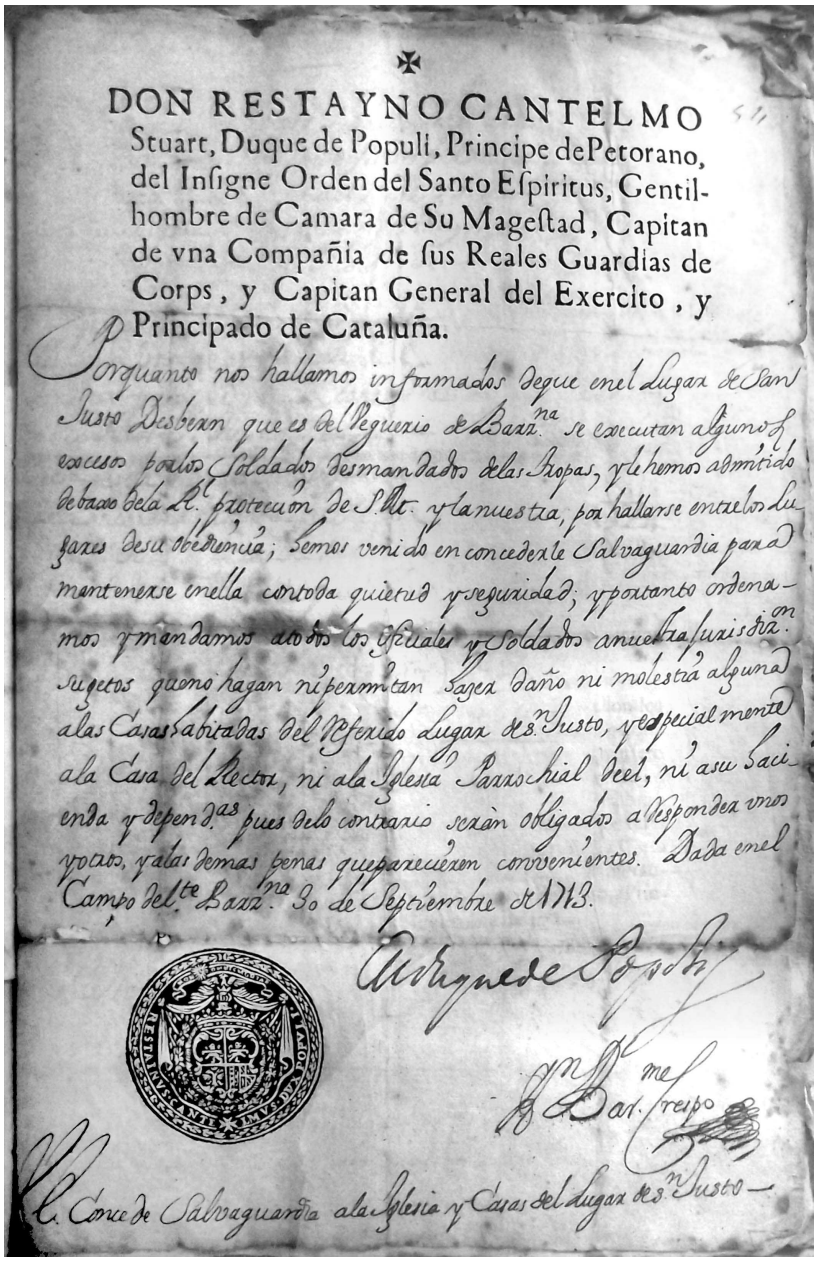

✠

DON RESTAYNO CANTELMO Stuart, Duque de Populi, Principe de Petorano, del Insigne Orden del Santo Espiritus, Gentilhombre de Camara de Su Magestad, Capitan de vna Compañia de sus Reales Guardias de Corps, y Capitan General del Exercito, y Principado de Cataluña.

Porquanto nos hallamos informados de que en el Lugar de San Justo Desbern que es del Veguerio de Barn.na se executan algunos excessos por los Soldados desmandados de las Tropas, y le hemos admitido debaxo de la R.l proteccion de S. Mt. y la nuestra, por hallarse entre los Lugares de su obediencia; Semos venido en concederle Salvaguardia para mantenerse en ella con toda quietud y seguridad; y por tanto ordenamos y mandamos a todos los Oficiales y Soldados a nuestra Jurisdiccion sugetos que no hagan ni permitan sagen daño ni molestia alguna a las Casas habitadas del Referido Lugar de S.n Justo, y especialmente a la Casa del Rector, ni a la Iglesia Parrochial de el, ni a su Hacienda y dependencias pues de lo contrario serán obligados a Responder vnos y otros, y a las demas penas que parecieren convenientes. Dada en el Campo del Ite Barn.na 30 de Septiembre de 1713.

Antygne de Populi

Por mandado de Su Ex.ia Bart. Crespo

R. Conce de Salvaguardia a la Iglesia y Casas del Lugar de S.n Justo —

Figura 5. El document de salvaguarda a favor dels santjustencs emès pel duc de Pòpuli. Arxiu Històric Municipal de Sant Just Desvern

Ventre-1714-Baix-Llobregat2.indd177 177 19/05/2014 20:31:41

SEGON CAS:[23] UNA ACCIÓ DELS PARTISANS I REPRESÀLIES DELS BORBÒNICS

Una de les unitats que formaven part de les tropes espanyoles assetjants era el regiment de cavalleria que duia el nom de *Rosellón Nuevo*.

Aquest regiment, autèntica unitat d'elit dins de les tropes espanyoles, era de creació relativament recent, ja que s'havia constituït el 24 d'abril de 1703, passant poc després, l'1 de juny del mateix any, la seva primera revista. Tal com s'estilava a l'època, el *Rosellón Nuevo* estava format per 12 companyies de 30 genets cadascuna, la qual cosa suposava una força total de 360 homes.

Des del 6 de gener de 1707, el seu cap era el coronel Juan de Cereceda y Carrascosa, un *hidalgo* de Villares del Saz (Conca) de 48 anys, cavaller de l'orde de Calatrava, que era conegut en els medis militars de l'època amb els sobrenoms d'*El de los Rebatos* i *El Centauro de la Mancha.*

Des de l'inici de la guerra de Successió, les accions en les quals aquesta unitat va intervenir havien esdevingut memorables. Així, el 29 de març de 1707, i amb només dues companyies del seu regiment, el coronel Cereceda havia aconseguit capturar prop d'Alacant tot un regiment d'infanteria comandat per François de la Rochefocault, marquès de Montendre.[24] Tot just un mes després, a la batalla d'Almansa (25 d'abril de 1707), van contribuir a aniquilar en combat un altre regiment aliat format per hugonots francesos que lluitaven al servei de la reina Anna d'Anglaterra i que estaven dirigits pel cap *camisard* Jean Cavalier, que amb prou feines va poder escapar malferit. El 31 d'octubre de 1707, prop de Lleida, derrotaren i van fer fugir sis esquadrons del 8è regiment de cavalleria aus-

Figura 6. Soldats del regiment de cavalleria* Rosellón Nuevo. *Dibuix realitzat alguns anys després d'haver finalitzat la guerra de Successió, quan aquest regiment servia en el regne de Nàpols al duc de Parma Carlo Sebastiano di Borbone e Farnesio, el futur Carles III d'Espanya. Biblioteca Històrico Militar de Barcelona

23 Aquest episodi, i en especial les conseqüències que va comportar per als veïns de Santa Creu d'Olorda, ha estat tractat a Josep M. JORDÀ I CAPDEVILA (1982) pàg. I-VII, (1985) pàg. 84-89 i (2002) pàg. 344-350). També se'n fa esment a Daniel CARDONA I PERA i Oriol DE FÀBREGUES-BOIXAR I NEBOT (1987) pàg. 319-320 i a Coral TORRA I PANNÓN (2013). p. 196

24 Biblioteca Nacional de España. Signatura VE 640-30. *Copia de la relacion que el Coronel Don Juan de Zerezeda, embiò al señor Duque de Bervic, escrita en Monovar à veinte y dos de Março de 1707. à las cinco de la mañana.* També s'esmenta a: Charles SEVIN DE QUINCY (1726). p. 396-397

Ventre-1714-Baix-Llobregat2.indd178 178 19/05/2014 20:31:45

tríaca que dirigia el comte Antonio di Sormani, i que els triplicaven en nombre i força. També havien intervingut d'una manera molt destacada a les batalles d'Almenara (27 de juliol de 1710), Monte de Torrero-Saragossa (28 d'agost de 1710) i Brihuega-Villaviciosa (del 8 al 10 de desembre de 1710).

Durant el setge de Barcelona, el campament del regiment *Rosellón Nuevo* estava situat en el centre de l'hipotètic triangle que formen els nuclis de les Corts, Sants i Collblanc, tot just en el sector on actualment es troba la moderna parròquia cortsenca de Santa Tecla, al costat del punt en què ara s'entrecreuen la Gran Via de Carles III i l'Avinguda de Madrid. Al seu flanc dret estaven acampats els genets del regiment de Santiago i a l'esquerra ho feien els 300 homes que integraven el regiment de cavalleria que comandava el coronel Orive, també veterà de la batalla de Saragossa. Davant seu, a l'alçada de les cases de Sants, ja es trobava el cordó amb les línies fortificades dels assetjants, i a l'altra banda s'estenia la terra de ningú, batuda per l'artilleria d'ambdós bàndols.[25]

En una època en què les estructures normals d'intendència deixaven molt a desitjar, era relativament freqüent el fet que moltes unitats tinguessin cura de procurar-se i administrar el seus propis recursos, especialment pel que fa a les vitualles. Per tal de subvenir l'alimentació dels seus homes, el coronel Juan de Cereceda disposava, entre altres mitjans de suport, d'un ramat format per gairebé un miler de caps de bocs castrats, que tenia pasturant a la rereguarda, a les muntanyes de Collserola, retirat de la línia del front.

Cap a finals de desembre de 1713, aquell ramat es trobava a la zona de muntanya on confluïen els termes de Sant Just Desvern, Vallvidrera i Santa Creu d'Olorda, a la collada que es coneix amb el nom de Coll de les Torres, situada entre els turons de Merlès i de la Coscollera i que separa en aquell punt la vall de Sant Just de la de Valldonzella.

Coneixedors de l'existència d'aquesta font d'aprovisionament dels borbònics, i sent conscients de l'extrema penúria que estava patint l'assetjada ciutat de Barcelona, alguns dels caps de casa propers a la zona on pasturava aquell ramat van veure la possibilitat d'intervenir-hi, tot aprofitant els seus profunds coneixements del terreny que trepitjaven.

Un dels principals protagonistes d'aquella conxorxa va ser Jacint Fatjó, originari de Cerdanyola, que des de feia 34 anys i arran del seu casament amb Teresa Parellada, pubilla de Can Parellada, havia passat a ser cap de casa d'aquella masia santjustenca que, des que ell hi va entrar i fins als nostres dies, duu el nom de can Fatjó.

També hi intervingueren els seus dos fills, Gabriel i Francesc Fatjó Parellada, així com també el seu sogre, Gabriel Parellada Ramoneda, que encara vivia amb ells.

25 Archivo General de Simancas. Signatura: MPD, 57, 003. *Plan de Barcelone ou est marquè le Camp de L'armèe du Roy qui en fait le blocus depuis le 28 juillet 1713 avec la ligne de contrevallation et autres Postes avancez contre le place*

Ventre-1714-Baix-Llobregat2.indd179 179 19/05/2014 20:31:46

Altres santjustencs que van participar en aquella acció foren Francesc Padrosa, cap de casa de la masia de Can Padrosa, situada a la solana de la vall de Sant Just, i Pere Cuyàs, amo de Can Cuyàs, masia santjustenca situada pràcticament a la partió amb el terme de Vallvidrera, on abans havia estat ubicat el convent de Sant Joan de l'Erm, la capella del qual llavors encara es conservava. Un dels seus fills, Bartomeu Cuyàs Modolell, que després d'aquests fets hagué de marxar a viure a Valldoreix, va morir tot just tres mesos i mig després a mans dels borbònics, juntament amb Felicià Carbonell, veí d'aquella localitat, «morts pels traydors castellans quan anaven a robar a casa del Sr. Carbonell».[26]

Com hem pogut veure anteriorment, un dels implicats, Gabriel Fatjó i Parellada, havia estat jurat del comú de Sant Just durant el període comprès entre maig de 1712 i juny de 1713. No va ser aquest l'únic cas de participació dels integrants santjustencs d'aquest escamot en els afers municipals: el seu avi matern, Gabriel Parellada, també havia exercit aquest càrrec en els períodes de juny de 1700 a maig de 1701 i de maig de 1703 a maig de 1704. També Francesc Padrosa havia estat jurat des de juny de 1702 a maig de 1703 i de juny de 1706 a juny de 1707.

Figura 7. La masia de Can Fatjó, abans de l'enderrocament i la posterior reconstrucció més o menys fidel realitzats ja fa alguns anys. Fotografia: Secció Excursionista de l'Ateneu Santjustenc

26 Arxiu parroquial de Sant Cebrià de Valldoreix. Llibres d'Òbits. Anotació del 24 d'abril de 1714. Recollida per Grup de Genealogia de la SCGHSVN (2012-2013). p. 217

Ventre-1714-Baix-Llobregat2.indd180 180 19/05/2014 20:31:46

Un altre dels participants en aquella trama, i potser el seu principal instigador, va ser Josep Busquets i Xammar, hereu de la masia de Can Busquets, a Valldoreix, cosí en segon grau dels Fatjó, i nebot alhora del coronel de l'Exèrcit de Catalunya Francesc Busquets i Pujol, comandant del Regiment d'Infanteria número 8 sota les ordres del Comandant en Cap de l'Exèrcit de l'Exterior, Antoni Desvalls i de Vergós, marquès de Poal.

Altres implicats en aquella acció van ser els llebrencs Bartomeu Castellví i Jaume Balasc, amo de Can Balasc de Vallvidrera i emparentat amb els Fatjó a través de la seva muller, la santcugatenca Paula Margenat i Fatjó, i els caps de casa del terme de Santa Creu d'Olorda Joan Serra, de Can Serra, casa de pagès situada pràcticament al costat de l'església parroquial de Santa Creu, i Pau Amigó, amo de la masia de Ca n'Amigó del Baluard i germà de Josep Amigó, masover de Can Tudó, a Sant Just Desvern.[27]

La nit del 27 al 28 de desembre de 1713, aquest grup d'homes, que com acabem de veure eren tots de la zona i majoritàriament santjustencs, va anar cap al lloc on pasturava el ramat, del qual es va apoderar tot seguit, segurament després d'haver reduït els possibles pastors que el vigilaven. Poc després, i aquella mateixa nit, l'escamot de partisans va travessar les línies borbòniques amb el ramat que acabaven de capturar i van dur les 992 bèsties que el formaven a través de la terra de ningú fins arribar a les línies dels barcelonins, deixant-lo finalment als vessants de la muntanya de Montjuïc, emparat per l'abast de l'artilleria catalana.

El Consell de Cent barceloní, principal beneficiat per aquesta proesa, la recollia en el seu dietari de la manera següent:

> «DIJOUS, a XXVIII de dit.- En aquest dia, entraren en la present Ciutat noucents o mil crestats que uns partisans anaren a pèndrer en Santa Creu de l'Orde la nit antes, y pujaren per Montjuich, los quals la Ciutat compta per lo abast de ella».[28]

Hi ha la possibilitat, però, que l'agosarada acció d'aquell grup de partisans no hagués estat revestida de l'heroic altruisme que a primera vista es podria suposar. L'historiador i eclesiàstic mataroní Mateu Bruguera, sense esmentar-ne la font, recull aquesta anotació datada el 31 de desembre de 1713:

> *«Entraron á la plaza 959 cabezas de ganado procedentes de Sta. Cruz del Orde, y por ellas satisfizo la Ciudad 6,137 libras catalanas».*[29]

L'audàcia d'aquest imprevist cop de mà enfurismà en gran manera els filipistes, en especial el coronel Juan de Cereceda, que veia com amb aquesta acció la seva tropa d'elit havia estat burlada per uns simples paisans que els havien fet quedar en ridícul, tant als ulls de l'enemic com dels seus propis companys d'armes. S'imposava contestar amb una represàlia com més immediata i sagnant millor.

Aquell mateix migdia, tres cossos de cavalleria van sortir per tres punts del

27 Coral TORRA I PANNÓN (2013). p. 199, nota 67

28 Pere VOLTES BOU i Enric GUBERN HERNÁNDEZ (1957). p. 115

29 Mateu BRUGUERA (1871). vol. 1. p. 429

Ventre-1714-Baix-Llobregat2.indd181 181 19/05/2014 20:31:47

cordó dels assetjants en aquella venjativa operació de càstig. Les víctimes, en aquest cas, serien uns pobres pastors que es trobaven a la terra de ningú, confiats en la seva condició de paisans no combatents, i que estaven apeixant alguns caps de bestiar propietat de l'hospital de la Santa Creu.

> *«No pudieron llevar estos con paciencia tan chistoso descalabro; antes ardiendo en ira y deseos de venganza, salieron en gran número de su campo, jurando todos no volver atrás sin haber cortado tantas cabezas, cuantas echaban de menos de ganado. Y se salieron con la suya. Al medio del camino encontraron una porción de personas indefensas, que recogian hierva para sus bestias».*[30]

Segons la premsa local del moment, durant la represàlia sobre aquella «*porción de personas indefensas*» es va arribar a fer, entre morts i malferits, un total de 22 víctimes, i tot per aconseguir arravatar-los alguns ases i divuit cabres.

Des de l'any 1641 s'editava a Barcelona un periòdic setmanal que duia el títol de *Gazeta de Barcelona*, al front del qual es trobava des de l'any 1695 Rafael Figueró i Jolís, impressor del rei Carles d'Àustria fins a l'evacuació austriacista de 1713 i des de llavors al servei dels consellers de Barcelona, que li van renovar la patent. El seu setmanari es va publicar regularment durant tot el setge fins a l'agost de 1714, en què una bomba enemiga va destruir la impremta.

L'exemplar número 18 de l'esmentada gaseta, que va aparèixer el 3 de gener de 1714, recollia aquests fets a la seva tercera pàgina i posava especial èmfasi en la inútil i sagnant represàlia duta a terme pels homes de Juan de Cereceda, així com en la immediata resposta de les forces catalanes, que tot seguit els van foragitar:

> *«Dia 28. luego que amaneciò, entraron en esta Plaça 990. Machos de Cabrio, que un corto numero de Paysanos esforçados, avian apressado la noche antecedente, cerca el Lugar de Santa Creu, y rompiendo por entre los Enemigos, los conduxeron à esta Capital, dexando à sus dueños con notable dolor esta importante presa; como lo manifestaron desahogando parte de su rabiosa colera en una operacion, que aunque indigna de memoria, se haze inevitable la relacion, para que se forme tal qual especie de ayrado encono: estando unos pobres indefensos, viejos, niños, y mugeres, con otros pobres Paysanos, que recogian yerbas, para poder mantener sus Azemilas, salieron los Enemigos por tres puestos de su Cordon, con tres cuerpos de Cavalleria, y valiendose de la confiança con que los dicho pobres se acercaron à sus Cordones, cargaron sobre ellos con tan inhumana crueldad, que sin perdonar à edad, ni sexo, renovaron la memoria que hazia la Iglesia de la muerte de los Inocentes, dexando algunos muertos, al rigor, y otros mal heridos 22. en todos; y para castigar à los que no hallò su ira en el campo, se llevaron 18.Cabras, que mantenian à los pobres niños, y algunos enfermos del Hospital; en el poco tiempo que diò su arrebatada execucion, salieron los Cavallos del Regimiento de San Miguel, que estavan de Piquete, y algunos Fusileros que se hallavan cerca, y sirviò para conocer, que eran tan cobardes, como crueles, porque siendo excesivo el numero de sus Cavallos, se pusieron en igno-*

30 Id., pàg. 428

Ventre-1714-Baix-Llobregat2.indd182 182 19/05/2014 20:31:47

> *miniosa fuga, sin alientos para lidiar con quien tenia armas, pues aun los pobres que las tuvieron, se hizieron respetar en medio de la refriega; de donde se puede inferir la cobardia de su crueldad, como lo sangriento de su enojo, è inhumano de quien manda acciones tan agenas de lo racional; la Artilleria de la Plaça jugò segun permitiò lo acelerado de la fuga, no se sabe si recibieron algun daño».*[31]

El Consell de Cent barceloní també recollia en el seu Dietari aquesta cruel represàlia, a la qual li donava un títol ben original:

> «DIE DE IGNOSCENS I INNOCENTADA DE L'ENEMICH. Dit die, a la tarda o sobre lo mig dia, aparegué ab un soplo una partida de cavalleria, y trobant alguns burriquets i altres cavalcaduras de alguns pobres que per minyons y personas incapases de las armas feyan guardar, y corrent dita cavalleria sobre de ells dels quals ne mataren alguns, nefraren de altres, no perdonant algunas donas y criaturas, y se n'aportaren las assèmilas pasturaven y las cabres tenia en lo dit puesto lo Hospital General».[32]

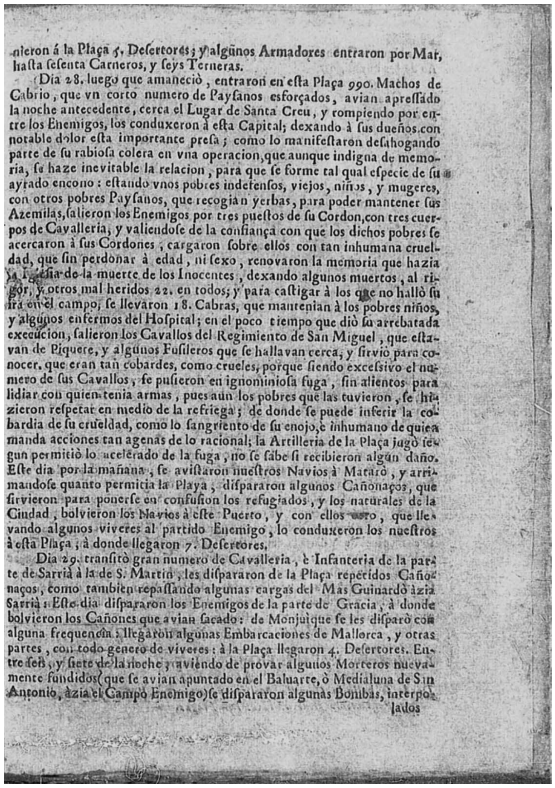
nieron á la Plaça 5. Desertores; y algunos Armadores entraron por Mar, hasta sesenta Carneros, y seys Terneras.

Dia 28. luego que amaneciò, entraron en esta Plaça 990. Machos de Cabrio, que vn corto numero de Paysanos esforçados, avian apressado la noche antecedente, cerca el Lugar de Santa Creu, y rompiendo por entre los Enemigos, los conduxeron à esta Capital; dexando à sus dueños con notable dolor esta importante presa; como lo manifestaron desahogando parte de su rabiosa colera en vna operacion, que aunque indigna de memoria, se haze inevitable la relacion, para que se forme tal qual especie de su ayrado encono: estando vnos pobres indefensos, viejos, niños, y mugeres, con otros pobres Paysanos, que recogian yerbas, para poder mantener sus Azemilas, salieron los Enemigos por tres puestos de su Cordon, con tres cuerpos de Cavalleria; y valiendose de la confiança con que los dichos pobres se acercaron à sus Cordones; cargaron sobre ellos con tan inhumana crueldad, que sin perdonar à edad, ni sexo, renovaron la memoria que hazia ya 1. dia de la muerte de los Inocentes, dexando algunos muertos, al rigor, y otros mal heridos 22. en todos; y para castigar à los que no hallò su ira en el campo, se llevaron 18. Cabras, que mantenian à los pobres niños, y algunos enfermos del Hospital; en el poco tiempo que diò su arrebatada execucion, salieron los Cavallos del Regimiento de San Miguel, que estavan de Piquete, y algunos Fusileros que se hallavan cerca, y sirvio para conocer, que eran tan cobardes, como crueles, porque siendo excessivo el numero de sus Cavallos, se pusieron en ignominiosa fuga, sin alientos para lidiar con quien tenia armas, pues aun los pobres que las tuvieron, se hizieron respetar en medio de la refriega; de donde se puede inferir la cobardia de su crueldad, como lo sangriento de su enojo, è inhumano de quien manda acciones tan agenas de lo racional; la Artilleria de la Plaça jugò segun permitiò lo acelerado de la fuga, no se sabe si recibieron algun daño. Este dia por la mañana, se avistaron nuestros Navios à Mataro, y arrimandose quanto permitia la Playa, dispararon algunos Cañonaços, que sirvieron para ponerse en confusion los refugiados, y los naturales de la Ciudad; bolvieron los Navios à este Puerto, y con ellos otro, que llevando algunos viveres al partido Enemigo, lo conduxeron los nuestros à esta Plaça; à donde llegaron 7. Desertores.

Dia 29. transitò gran numero de Cavalleria, è Infanteria de la parte de Sarrià à la de S. Martin, les dispararon de la Plaça repetidos Cañonaços, como tambien repassando algunas cargas del Mas Guinardò àzia Sarrià: Este dia dispararon los Enemigos de la parte de Gracia, à donde bolvieron los Cañones que avian sacado de Monjuìque se les disparò con alguna frequencia; llegaron algunas Embarcaciones de Mallorca, y otras partes, con todo genero de viveres: à la Plaça llegaron 4. Desertores. Entre seis, y siete de la noche, aviendo de provar algunos Morteros nuevamente fundidos (que se avian apuntado en el Baluarte, ò Medialuna de San Antonio, àzia el Campo Enemigo) se dispararon algunas Bombas, interpo-

lados

Figura 8. Tercera pàgina de la* Gazeta de Barcelona *corresponent al 3 de gener de 1714, en la qual es recull breument l'acció que va dur a terme el grup de partisans format majoritàriament per veïns santjustencs, i es posa especial èmfasi en la sagnant i indiscriminada represàlia sobre la població civil amb què van respondre els borbònics. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

31 *Continuacion del diario del sitio y defensa de Barcelona, publicado en esta Plaça. Dia 3 de Enero 1714*. Núm. 18. p. 3

32 Pere VOLTES BOU i Enric GUBERN HERNÁNDEZ (1957). p. 115

Ventre-1714-Baix-Llobregat2.indd183 183 19/05/2014 20:31:48

Els borbònics també van donar la seva versió d'aquells fets, ometent, però, el robatori del miler de crestats que havien realitzat prèviament els partisans i presentant les víctimes que ells havien causat en la seva expedició de càstig com a forces enemigues vençudes, i en un nombre molt més elevat que el que recullen les fonts contràries.

> «El senyor duc de Pòpoli va tenir el 28 de desembre un avantatge sobre els assetjats, que havien fet sortir de la vila els seus cavalls i el seu bestiar amb una escorta per a fer-los pasturar a la plana. Aquest general, sobre l'avís que va tenir, va fer tres destacaments de cavalleria amb ordre d'anar endavant fins al camí cobert i d'envoltar-los. L'escorta emprengué la fugida i no obstant això va tenir setanta homes morts, i la major part dels cavalls i del bestiar els hi fou arravatada».[33]

La sang d'aquelles víctimes apaivagà momentàniament la seva còlera pel que fa a l'afront que havien sofert, però el tema del rescabalament d'aquell robatori no va caure en l'oblit, el ramat sostret estava valorat en 4.394 peces de vuit, i calia recuperar com fos aquell import.

Atès que el ramat havia estat capturat en els termes de Sant Just, Vallvidrera i Santa Creu d'Olorda, i que, a més, els autors, la identitat dels quals ja es començava a suposar, pertanyien a aquestes localitats, el duc de Pòpuli, a instància de Juan de Cereceda, va ordenar que aquell import fos satisfet per les universitats dels tres pobles. A més, la limitada solvència d'aquells sospitosos així ho aconsellava.

> *«Y aunque se hallan algunos individuos indiciados de haver sido cómplices, pero recahe en sugetos de muy pocas conveniencias, cuyos caudales no pueden llegar de mucho al justo Valor del dicho ganado, cuya satisfacción parece que no puede asegurarse de otra forma que cargando la Ley sobre el Común de los mismos tres lugares y Términos en cuyos confines apascentaba el ganado y sucedió el robo».*[34]

Els representants dels tres comuns afectats van acudir sense èxit davant del destacat botifler Josep d'Alós i de Ferrer, catedràtic de dret civil a la Universitat de Barcelona, que havia fugit de la ciutat el 1705 quan els austriacistes li van saquejar la casa de Barcelona i també li'n cremaren una altra que tenia a Sarrià.[35] Josep d'Alós tornava ara amb les tropes borbòniques en qualitat d'assessor de l'estat major de l'exèrcit filipista.

No hi hagué res a fer i es ratificà la forma de satisfer el valor del ramat de la manera en que havia ordenat el duc de Pòpoli. A més, mentrestant, els autors d'aquell fet ja havien estat identificats i engarjolats, i ja s'havien formalitzat els oportuns procediments civil i criminal contra en Busquets i els tres Fatjó.

Pressionats pel coronel Cereceda, que exigia l'immediat rescabalament de la pèrdua econòmica soferta, els jurats de tots tres pobles van haver d'acceptar i

33 Anthèlme TRICAUD DE BELMONT (1715). p. 43. (Traduït de l'original francès).

34 Arxiu de la Corona d'Aragó. Monacals – Hisenda, núm. 3.726. Recollit per Josep M. JORDÀ I CAPDEVILA (1982), p. s/n, 1985: p. 86 i 2002: p. 346)

35 Joan MERCADER I RIBA (1991). p. 26-27

Ventre-1714-Baix-Llobregat2.indd184 184 19/05/2014 20:31:49

signar les lleonines concòrdies que els van ser presentades pel seu creditor a través del notari de Barcelona Josep de Soldevila i Masdeu, Ciutadà Honrat de Barcelona des del 17 de febrer de 1710 per privilegi atorgat per Felip V.

Soldevila obtindria l'any següent el càrrec de receptor i administrador general del paper timbrat, i més tard, a través del matrimoni entre la seva filla Liberata amb Francesc d'Alós i Rius, fill de Josep d'Alós i de Ferrer, acabaria entroncant amb aquesta poderosa família de botiflers.[36]

El pagament de la quantitat imposada es distribuí d'aquesta manera: Vallvidrera, 878 peces de vuit, 2 sous i 4 diners; Sant Just Desvern i Santa Creu d'Olorda, 1.757 peces de vuit, 16 sous i 10 diners cadascuna. A més, els honoraris notarials i altres despeses van haver de sortir dels eraris de tots tres municipis:[37]

«Deuhen los Jurats y Particulars dels termes, llochs y Universitats de Vallvidrera, Santa Creu del Orde y S. Just Desvern a Joseph Soldevila y Masdeu Not. Pub. de Bna. lo seguent	
Pmo. per las tres minutas fetas per dit Soldevila, Una per cada lloch del Sindicat pera firmar la concordia ab lo Señor Dn. Juan de Zerezeda –	3 lliures
Item per la recepcio y abstracta de la Concordia firmada per y entre dit Dn. Juan de Zerezeda de Una part y dits Sindichs y particulars de part altre rebuda en poder de dit Soldevila â 17 Abril 1714»	62 lliures
	65 lliures

Dos dies després, el 19 d'abril de 1714, els tres comuns acabaven comprometent-se a pagar l'import que s'havia estipulat a canvi de l'anul·lació dels procediments que s'havien instruït contra els quatre encausats, i amb aquesta finalitat van establir sengles repartiments proporcionals entre els seus respectius veïns.

Com que algunes cases no disposaven dels diners en efectiu, establiren censals. A Sant Just no tenim notícia més que d'un censal creat per Francesc Cortès, batlle del poble, i Gabriel Fatjó, un dels acusats, a favor d'Esteve Bosc, pagès de Sant Boi, per un preu de 560 lliures i una pensió de 28 lliures pagadores l'11 de juny de 1714.[38]

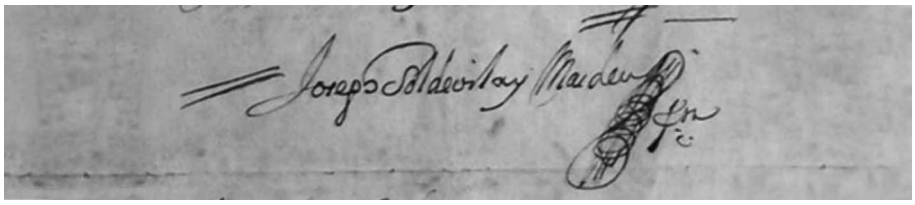

Figura 9. Signatura del notari Josep Soldevila. Arxiu Històric de Sant Just Desvern

36 Josep M. DE SAGARRA (1981), p. 37-38

37 Arxiu Històric de Sant Just Desvern. Caixa 669, Lligall 1. Document 55

38 Daniel Cardona i Pera i Oriol de Fàbregues-Boixar i Nebot (1987), p. 320

Ventre-1714-Baix-Llobregat2.indd185 185 19/05/2014 20:31:49

TERCER CAS: PATIÑO O LA PREPOTENT ARROGÀNCIA DELS VENCEDORS

Transcorregut gairebé un any de bloqueig de Barcelona sense haver aconseguit pràcticament cap mena de progrés evident, a les corts de París i Madrid es va considerar que l'estratègia seguida pel duc de Pòpuli havia fracassat, i que calia un canvi.

Finalment, el 6 de juliol de 1714, aquest era destituït i rellevat pel mariscal de França James Fitz-James Stuart, duc de Berwick, un militar i aristòcrata anglès, fill il·legítim de Jaume II d'Anglaterra, el darrer rei catòlic d'aquell país, destituït per Guillem d'Orange i refugiat a França. El duc de Berwick estava al servei dels francesos i amb ells ja havia participat en altres episodis de la Guerra de Successió com la campanya de Portugal o la batalla d'Almansa.

Berwick va arribar a Barcelona el dia 7 de juliol amb 68 batallons més que enviava el rei de França, amb la qual cosa en aquell moment el total de forces borbòniques al voltant de la Ciutat Comtal va passar a ser de 39.000 homes, dels quals els efectius francesos constituïen la majoria.

Malgrat l'aferrissada defensa dels barcelonins, la superioritat, tant en nombre com en armament, de les forces francoespanyoles que els assetjaven, acabà imposant-se, i després d'aquell llarg setge, l'11 de setembre de 1714, com és sabut, les tropes atacants aconseguiren finalment expugnar la ciutat de Barcelona i aconseguir-ne la capitulació.

Amb la conquesta per les armes de la capital del Principat, els borbònics aconseguiren una de les més flagrants victòries pírriques de la nostra història. El propi duc de Berwick, a les seves memòries, prou que ho va reconèixer. Així, en referir-se a les baixes sofertes per una i altra part durant l'assalt final, deixava ben clar que «Nosaltres vàrem tenir prop de dos mil homes morts o ferits; la pèrdua dels Rebels no pujà a més de sis-cents homes, aquell dia».[39]

I més endavant, en referir-se al conjunt del setge, encara hi afegia que «Nosaltres vàrem tenir durant aquest setge deu mil homes morts o ferits: els habitants en van tenir al voltant de sis mil».[40]

Figura 10. Els estendards i banderes que el duc de Berwick havia enviat a Madrid li foren retornats per Felip V amb l'afegitó que ell no reconeixia cap bandera dels rebels i van ser cremats públicament pel botxí. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

39 Duc DE BERWICK (1780). p. 190. (Traduït de l'original francès)

40 Id., p. 191

Ventre-1714-Baix-Llobregat2.indd186 186 19/05/2014 20:31:50

Les xifres de baixes enregistrades entre els defensors de Barcelona que ens dóna Bruguera, més acurades, són encara lleugerament menors: 3.835 víctimes el dia de l'assalt i 5.962 morts durant el conjunt del setge.[41]

Després de la victòria, els vencedors establiren un govern provisional. Un testimoni presencial, el fill de l'anteriorment esmentat jurista Josep d'Alós i Ferrer, Antoni d'Alós i Rius, que havia entrat amb les tropes borbòniques ostentant el grau de tinent de cavalleria en la companyia de granaders del regiment de dragons del coronel José Vallejo i exercint com a ajudant del propi duc de Berwick, ens dóna el detall de la seva composició:

> *«Después de rendida Barcelona, formó el Rey una Junta de algunos Cavalleros Catalanes, de los que siempre havian seguido su partido: eran el Marques de Sardañola, el de la Floresta, D. Rafael Cortada, D. Joseph de Alós mi padre, Don Francisco Amellér, y Don Gregorio de Matas, la presidia Don Joseph Patiño, y se llamava Superior de Govierno: A la mesma confirió el Rey el mando político de toda la Provincia, hasta que con el tiempo se formó la nueva Audiencia, y demás Tribunales».*[42]

Berwick no es va quedar a Catalunya i marxà tot seguit a Madrid, des d'on va tornar a França. El nou capità general a Catalunya, després d'un breu mandat interí de François Bidal, cavaller d'Asfeld, seria el príncep flamenc Albert Octave t'Serclaes, comte de Tilly, el qual va entrar a Barcelona a finals d'octubre de 1714 i des del primer moment exercí una forta repressió contra els austriacistes, va fer traslladar la universitat a Cervera i planificà la construcció de la Ciutadella de Barcelona, obra de l'enginyer Joris Prosper van Verboom.

José Patiño y Rosales, el president de la recentment constituïda junta, havia nascut a Milà en el si d'una família noble d'origen gallec establerta feia temps a la Llombardia que s'hagué de repatriar per causa de la seva fidelitat als Borbons. Tornat a Madrid, perfeccionà la seva formació administrativa de la mà de l'influent Jean Orry, comte de Vinaròs, el ministre de Finances i secretari d'Hisenda de Felip V que li havia estat enviat pel seu avi Lluís XIV per tal d'aplicar el model francès en els territoris de la corona espanyola.

L'any 1713 havia estat nomenat superintendent general de l'exèrcit i Principat de Catalunya, tasca que comportava garantir els allotjaments i vitualles de les tropes. Per tal de disposar dels fons suficients, i per indicació d'Orry, establí un impost extraordinari de 750.000 pesos que havia de ser aplicat als habitants dels territoris ja sotmesos. Aquesta exacció, la primera que es feia a Catalunya d'una manera obligatòria i sense haver estat consentida per les Corts Catalanes, produí un gran malestar i desembocà el gener de 1714 en un alçament popular d'insospitades proporcions en nombrosos indrets del país, que va obligar l'exèrcit filipista a relaxar el setge de Barcelona, i que també es va fer sentir al Baix Llo-

41 Mateu BRUGUERA (1871). Vol. 2. p. 301

42 Antonio DE ALÓS Y RIUS (1767 o 1768). p. 44-45

Ventre-1714-Baix-Llobregat2.indd187 187 19/05/2014 20:31:50

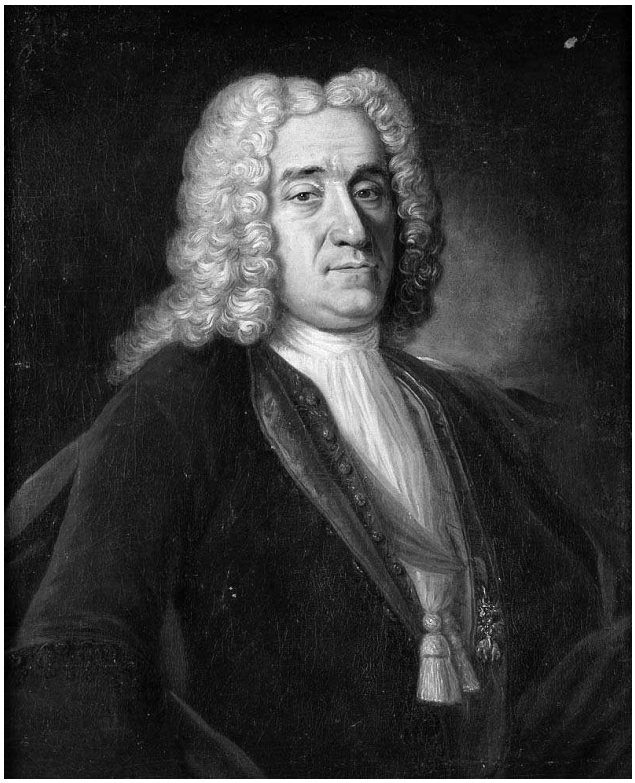

Figura 11. Retrat de José Patiño realitzat pel pintor de la cort de Felip V Alonso Miguel de Tovar (Higuera de la Sierra, Huelva, 1678 - Madrid, 1758). Col·lecció particular

bregat.[43] En són un bon exemple els combats que hi va haver als castells de Corbera i Castellví de Rosanes, fortaleses que finalment van acabar sent enderrocades per les tropes borbòniques en compliment del que Felip V havia ordenat, trist final que com elles van tenir la major part de les fortificacions catalanes.

Parlant de José Patiño, l'historiador igualadí Joan Mercader i Riba ens diu:

> «Quan vingué a Catalunya José Patiño ja tenia 47 anys; era, doncs, un home en plena maduresa, molt conscient en les tècniques de l'administració militar i capacitat plenament per a emprendre amb probabilitats d'èxit un seguit de reformes financeres i civils, en un país com el nostre, difícil de rosegar per l'estat de desesperació i paroxisme en què havíem arribat els catalans en la defensa dels antics furs, però també abatut finalment, després de l'incondicional ajupiment a la voluntat de Felip V, i resignat a deixar-se imposar totes les transmutacions polítiques que hom cregués oportunes».[44]

43 Sobre la contesa al Baix Llobregat vegeu, Josep CAMPMANY I GUILLOT (2010). p. 17-33

44 Joan MERCADER (1991). p. 25-26

Ventre-1714-Baix-Llobregat2.indd188 188 19/05/2014 20:31:50

Patiño, president de la Junta Superior de Gobierno y Justicia, juntament amb un altre dels seus membres, el jurista Francesc d'Ametller i Perer, foren designats per la cort de Madrid per tal que elaboressin sengles informes que servirien de base al *Consejo de Castilla*, corporació suprema consultora del rei en temes relatius al govern i l'administració pública, per a la redacció del decret de la Nova Planta de la Reial Audiència del Principat de Catalunya, en el qual havien de quedar definits els nous patrons pels quals s'hauria de regir aquest país un cop abolides les institucions existents fins llavors.

L'opinió que a Patiño li mereixien els catalans queda prou reflectida en el següent fragment de la memòria que per tal causa va redactar:

> *«Que el genio de los naturales es amante de la libertad, aficionadísimo á todo género de armas, promptos en la cólera, rijosos y vengatibos, y que siempre se deve recelar de ellos, aguarden coiuntura para sacudir el iugo de la justicia, son muy interesados, y que en todas las hedades pasadas ha sido su conato en las Cortes conseguir por ley municipal la remisión de pechos y tributos, de suerte que ninguna cosa sienten tanto como el poder ser cargados con imposiciones y tributos por la sola Real autoridad. Son apasionados á su patria, con tal excelso que les haze transtornar el uso de la razón, y solamente ablan en su lengua natiba, es su genio laborioso é infatigable á impulsos de la apetecida conveniencia, y más presto aorran que consumen en lo necesario, y que en todas facultades ay mayor número de los que pueden decentemente subsistir.*
>
> *Que aquel grande orgullo está abatido, y respetan ya los preceptos de V.M. y á la Justicia, no por afecto y amor, sí por la fuerza superior de las armas, de modo que la quietud y obediencia deve afianzarse en éstas, pues la necesita el pays por su calidad y genios de los naturales, que serán siempre el brazo fuerte para ladear y asistir a los Ministros de Justicia».*[45]

A mitjan any de 1715, tant l'informe elaborat per Patiño com el que havia confeccionat Ametller obraven ja en poder del *Consejo de Castilla*, els integrants del qual estaven en aquells moments acabant de donar forma definitiva al ja esmentat decret de Nova Planta, que es publicà el 9 d'octubre de 1715 i es va comunicar per Reial Cèdula de 16 de gener de 1716.

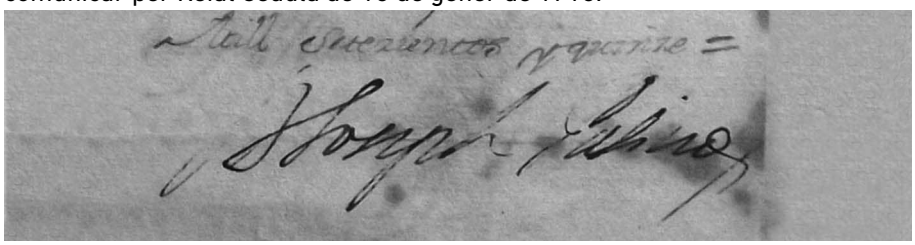

Figura 12. Signatura autògrafa de José Patiño y Rosales. Arxiu Històric de Sant Just Desvern

45 Salvador SANPERE Y MIQUEL (1905). p. 671

Ventre-1714-Baix-Llobregat2.indd189 189 19/05/2014 20:31:51

Enllestit aquell tema, Patiño afrontava a continuació una nova tasca homogeneïtzadora d'envergadura: el desenvolupament del Cadastre, un nou sistema impositiu per a Catalunya, a l'estil del que es venia emprant a Castella. El 9 de desembre d'aquell mateix any el Cadastre seria ordenat per Reial Decret, i el seu reglament, obra completament seva, hauria de veure la llum el 5 d'octubre de l'any següent. Aquest nou impost contemplava a grans trets dos tipus de gravàmens: el cadastre reial, que s'havia d'aplicar sobre les rendes d'origen immobiliari, i el personal, sobre els ingressos pel treball o el comerç.

> «Els seus teòrics en parlaren com d'un equivalent universal, just i ben repartit, de les rendes de Castella. Assimilació bastant errònia. Perquè aquest impost directe –universal com a impost territorial, però exclusivament plebeu com a impost personal- s'afegia (no els substituïa) als impostos indirectes regionals ja existents. Catalunya passava d'una situació fiscal privilegiada a una situació fiscal particularment onerosa».[46]

Un gravamen que aquest nou sistema impositiu havia d'acabar absorbint quan entrés en vigor seria la contribució per allotjaments, palla i utensilis, que llavors encara se seguia aplicant atès que el final de la guerra no havia suposat ni de bon tros la fi de la presència a Catalunya de les tropes foranes. La transformació d'una gran part de les forces que fins feia poc havien estat els atacants en un exèrcit permanent d'ocupació, feia impossible l'eliminació de les càrregues destinades a hostatjar, mantenir i remunerar aquells contingents.

Els detalls del compliment d'aquest tribut venien definits en l'ordre donada pel mateix Patiño l'11 de desembre de 1713, aquella que en el seu moment havia motivat la sublevació popular:

> *«Haviendo llegado el tiempo en que todos los años se alojan y retiran á Quartel de Invierno las tropas del Ejército, que las ocurrencias del sitio de Barcelona no pueden hoy ejecutarse. I siendo preciso que en una tan grande importancia del Real Servicio y del bien de todo el Principado de Cataluña ayuden los pueblos á la manutención del ejército, se ha resuelto que las Ciudades, Villas y Lugares de él contribuyan en dinero cada mes una porción proporcionada á la posibilidad y al gasto de tan grande urgencia, especialmente con la prevención de que en adelante no tendrán obligación de dar cantidad de dinero, víveres ni cosa alguna, assí á los Oficiales y soldados que estufvieren de guarnición en las Ciudades, Villas y demás Lugares de Cataluña, como ni á los que transiten, sino tan sólo el cubierto, leña, cama y media arroba de paja al día por cavallo de los efectivos, debajo de qualquier pretexto, ni aun de equipajes y Bagages en los tránsitos. Mandado como se manda á los Pueblos presenten relación de todo lo que han gastado y gastasen del dia de la fecha en adelante con su legítima prueva, porque, examinada y aprobada, se les admita, como se les admitirá en cuenta de la cantidad que les tocase á cada Lugar, según el repartimiento que por ahora y hasta otra orden se haze».*[47]

46 Pierre VILAR (1964). p. 449

47 Salvador SANPERE Y MIQUEL (1905). p. 302-303

Ventre-1714-Baix-Llobregat2.indd190 190 19/05/2014 20:31:51

Figura 13. L'Hostal Vell, edifici fet construir pel Comú de Sant Just a començaments del segle XVIII per tal que funcionés com a carnisseria i hostal, i que al mateix temps va actuar com a Casa de la Vila fins a meitat d'aquell segle. Col·lecció dels autors

Tot i l'obligatorietat d'aquest impost creat per sufragar una despesa de cap manera desitjada, la seva estricta aplicació no pressuposava d'antuvi grans conflictes: cada localitat havia de satisfer mensualment la quantitat que li havia estat assignada, i en cas d'haver d'hostatjar tropes només estaven obligats a procurar cobert, llenya i llit a cada soldat i mitja arrova de palla a cada cavalleria, en el benentès que el seu valor els seria descomptat de la següent quota.

A l'hora de la veritat, el tracte que les tropes d'ocupació dispensaven a la població quedava generalment molt allunyat del grau mínim de respecte i consideració que hom pogués desitjar. Molts són els casos de tractaments desagradables o fins i tot violents dispensats pels soldats als veïns de nombroses localitats catalanes. En podria ser un exemple, per ben documentat, el memorial dels greuges que van rebre en aquell mateix temps (1715) els habitants de Mataró per part dels soldats francesos del Régiment de la Couronne que comandava el tinent coronel M. Deschasse, en el qual tots els declarants van assegurar haver rebut cops de sabre i altres formes de violència, fins i tot algun cas d'agressió sexual, per part dels soldats que tenien hostatjats.[48]

48 Joaquim LLOVET (1990). p. 53-64.

Ventre-1714-Baix-Llobregat2.indd191 191 19/05/2014 20:31:52

Figura 14. El ramat sostret als filipistes l'any 1713 fou valorat en 4.394 peces de 8. A més d'això, el 1714, els santjustencs hagueren de pagar un elevat impost per al sosteniment de les tropes. A la imatge, anvers i revers d'una peça de 8 encunyada l'any 1712, durant el regnat de Felip V. Col·lecció particular

A Sant Just Desvern, per sort, no hi havia tropes hostatjades. Tot i així, però, aquesta població no es va lliurar d'haver d'aportar respectables quantitats de diners, desproporcionades en comparació amb la seva migrada economia local, per tal de contribuir a la subsistència de les tropes d'ocupació.

Tal és el cas de la contribució de dos-cents pesos que per mandat reial van haver de satisfer l'any 1714 com a aportació a les despeses de manteniment de les tropes franceses, i que totalitzava dos-cents pesos, a pagar en quatre terminis trimestrals de cinquanta pesos. Aquests imports, un cop recaptats per compte del tresorer reial Juan Francisco de Orcasitas y Oleaga, segon comte de Moriana, eren lliurats a Carlos de Albornoz y Folch, que anteriorment havia ostentat el càrrec de receptor de la Inquisició a València i que en aquells moments actuava com a tresorer general de l'exèrcit. Un tercer funcionari borbònic, Juan Francisco de Vega, que poc més tard passaria a ser intendent general de València i Múrcia, comptabilitzava cada una d'aquestes transaccions i en donava fe.

A més d'aquestes càrregues pecuniàries, tampoc es van lliurar de patir abusos i vexacions per part de les tropes d'ocupació, especialment de les unitats de cavalleria que estaven de guarnició a Barcelona, les quals van veure en tots els pobles d'aquesta rodalia una bona font d'aprovisionament de la palla que els era necessària per les seves cavalcadures.

Així, va acabar sent una cosa relativament freqüent l'arribada d'escamots de soldats, molts cops manats pels seus oficials, per aprovisionar-se de grat o per força d'aquella palla, cosa que a més, i segons es dedueix per la subsegüent reclamació dels santjustencs, acostumaven a fer sense tenir-hi gaires miraments, malbaratant-ne una part més que considerable.

Ventre-1714-Baix-Llobregat2.indd192 192 19/05/2014 20:31:53

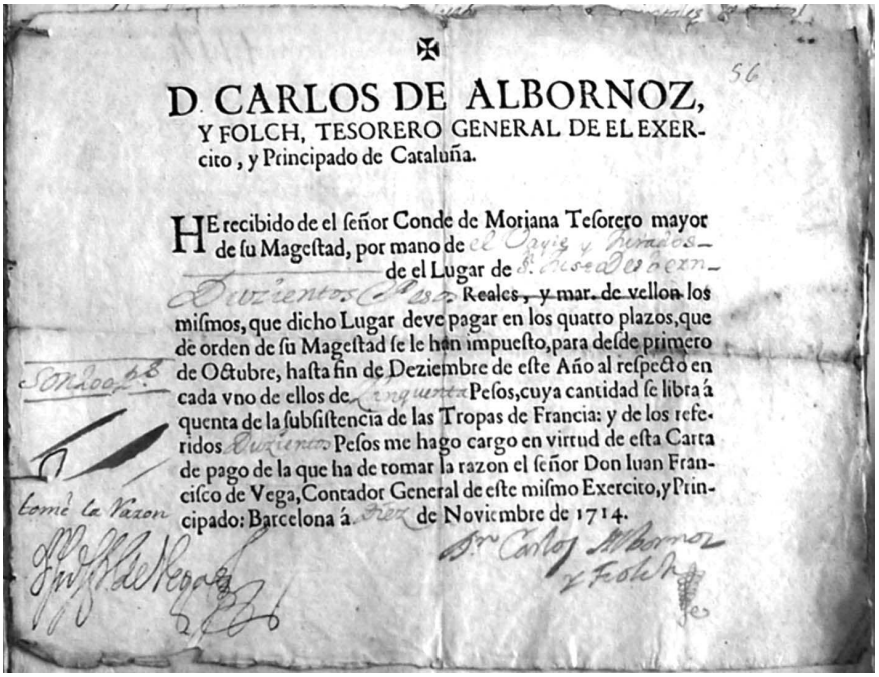

56

D. CARLOS DE ALBORNOZ, Y FOLCH, TESORERO GENERAL DE EL EXERcito, y Principado de Cataluña.

HE recibido de el señor Conde de Moriana Tesorero mayor de su Magestad, por mano de el Cayg y Rimades de el Lugar de S. Jose Desvern Dozientos Pesos Reales, y mar. de vellon los mismos, que dicho Lugar deve pagar en los quatro plazos, que de orden de su Magestad se le han impuesto, para desde primero de Octubre, hasta fin de Deziembre de este Año al respecto en cada vno de ellos de Cinquenta Pesos, cuya cantidad se libra á quenta de la subsistencia de las Tropas de Francia: y de los referidos Dozientos Pesos me hago cargo en virtud de esta Carta de pago de la que ha de tomar la razon el señor Don Iuan Francisco de Vega, Contador General de este mismo Exercito, y Principado: Barcelona á Diez de Noviembre de 1714.

Sondoe

tomé la razon

Jn.o Fl.z de Vega

D.n Carlos Albornoz y Folch

Figura 15. Contribució dels santjustencs al manteniment de les tropes franceses d'ocupació. Arxiu Històric Municipal de Sant Just Desvern

De la mateixa manera que un parell d'anys abans el rector havia acudit al cap de l'exèrcit borbònic demanant que aturés els excessos que estaven cometent les tropes sobre la població, ara foren els jurats els que es van veure obligats a fer-ho, aquest cop davant de José Patiño, en la seva doble qualitat d'intendent general de l'exèrcit i de president de la Junta Superior de Gobierno y Justicia.

Encara que estaven assistits per la raó, la qual cosa no se'ls podia negar, la resposta que meresqueren el santjustencs és prou simptomàtica del caràcter que en aquella època podien tenir les relacions entre les noves autoritats i una població a la qual consideraven majoritàriament sotmesa però no guanyada.

La resposta que els santjustencs van rebre, tot i que possiblement hauria estat d'esperar, és gairebé segur que els va deixar esbalaïts d'estupor: a través del comptador de l'exèrcit José Antonio de León y Luna, l'intendent Patiño els informava, i ho contrasignava de la seva pròpia mà, que la primera cosa que els calia fer abans d'emprendre cap mena de reclamació, era aplegar una provisió de500 quintars de palla (uns 20.800 quilos) i portar-la a les seves expenses fins al magatzem de palla de Barcelona,[49] ja que en cas de no fer-ho així, no seria atesa

49 Ens pot donar una certa idea de la consideració que meresqué per part dels vencedors el

Ventre-1714-Baix-Llobregat2.indd193 193 19/05/2014 20:31:54

cap de les possibles queixes que en endavant els santjustencs els poguessin fer per aquest motiu.

Un cop realitzat tal lliurament els soldats ja no els molestarien més, i en cas que ho seguissin fent, llavors si que ja podrien ser denunciats.

Això deia literalment el document que van rebre els atònits jurats santjustencs:

> *«+ DON IOSEPH PATIÑO, CAVALLERO DE LA ORDEN DE ALCAN-tara del Consejo de su Mag[estad]. en el Real de las Ordenes, è Inte[n]dente General del Exercito, y Principado de Cataluña, &c.*
>
> *Respecto de las extorsiones que padeze el Lugar de s[a]n Justo Dasbert con el motivo de pasar la Cavalleria de esta guarniz[io]n a buscar la paja en su termino, y de lo q[ue] mediante sus desordenes se desperdicia de este genero. Se ordena y manda a las Justizias conduzcan con los vagajes de el d[ic]ho lugar desde luego quinientos quintales de paja indispensablemente assí por redundar en su beneficio como por q[ue] de lo contrario no seran oydas las quexas de las vejaziones q[ue] por este motivo se le hizieren en adelante pues solo en casso de ser omisos en la observanzia y cumplimiento de lo expresado padeceran las execuciones de las mismas tropas advirtiendoles deveran tomar Recivo del Guarda Almazen de la porzion q[ue] se les señala para su descargo y q[ue] no deveran permitir q[ue] en su termino se tome paja alguna por los vagajes q[ue] con pretexto de ser de ofizia[les] van a buscarla aprehendiendo y dando parte o subcediere quererla tomar con Violenzia. Dada en Barzelona a veinte y nueve de junio de Mill Setezientos y quinze =*
>
> *Joseph Patino*
>
> *Por Man[dat]o de su se[ño]ria*
>
> *Dn Joseph Ant[onio] de Leon y Luna» .*[50]

No va ser aquest un cas únic, més aviat podríem dir que durant molt temps després de 1714 aquesta fou la tònica general a Catalunya, sotmesa a una ocupació militar desmesurada (un soldat per cada 25 o 30 habitants) i òbviament hostil, a la qual calia mantenir, i això representava per a la població una càrrega manifestament onerosa i clarament assimilable a una represàlia política.

Fins i tot les mateixes autoritats borbòniques, tot i que en la majoria dels incidents que s'enregistraren es van inclinar a favor dels militars, van haver de reconèixer que:

---

patrimoni històric de la capital conquerida el fet que aquell magatzem de palla s'establís inicialment al Saló del Tinell, llavors conegut com a Sala del Borboll, i que actués com a tal durant un cert temps. Finalment, cap a l'octubre de 1715, l'anteriorment esmentat Carlos de Albornoz va fer algunes gestions per tal de traslladar-lo, sobretot pel risc d'incendi que comportava l'existència d'aquell material combustible al costat mateix de la seu de la Inquisició. Vegeu Bárbara SANTIAGO MEDINA (2005) pàg. 179-181

50 Arxiu Històric de Sant Just Desvern. Caixa 669, Lligall 1. Document 58

Ventre-1714-Baix-Llobregat2.indd194 194 19/05/2014 20:31:55

> *«La experiencia ha hecho reconocer los muchos abusos que se han introducido en este Principado con motivo del alojamiento que se debe dar a las tropas que se aquartelan o transitan por la ciudades, villas y lugares, [pues] los ofiziales y soldados que transitan y se deven aquartelar, se quieren alojar con violencia y de su propia autoridad [...] de que resultan lances, altercados y disgustos perjudiciales al servicio del Rey, y contrarios a la buena unión y correspondencia [...] que deve haver entre las tropas de S.M. y los naturales de este Pahís».*[51]

* * *

Ara fa tot just tres-cents anys que van tenir lloc els fets referits anteriorment.

Entremig dels dramàtics esdeveniments que en aquells moments s'estaven produint (ens trobem davant d'una autèntica hecatombe: la conquesta d'un petit país pels exèrcits més poderosos del moment i la immediata aplicació per part dels vencedors dels mètodes més eficaços per al seu anorreament), aquestes tres breus pinzellades de projecció eminentment local que acabem de veure ens vénen a mostrar uns fets que, a primera vista, pot semblar que no tinguin res d'espectacular o de transcendent. Gairebé cada poble de la nostra geografia, n'estem segurs, conservarà en el seu record d'altres tants petits fets d'anàloga envergadura.

En els darrers temps s'ha vingut a reconsiderar d'una manera creixent el valor de les coses quotidianes, i per tal motiu la microhistòria ha anat adquirint cada vegada major reconeixement, en veure com tots aquests exemples d'àmbit local ens poden ajudar a entendre la història i sentir-la com una cosa propera, no com una ciència abstracta i deshumanitzada que, encara per a molts, ens explica exclusivament una successió de fets notables que han estat viscuts exclusivament pels grans personatges.

Així, i en paraules de Jaume Codina:

> «Els estudis de microhistòria atorguen importància summa a l'anàlisi de la conjuntura com el mètode millor per arribar a la síntesi o comprensió històrica».[52]

51 Arxiu de la Corona d'Aragó. Cancelleria, reg. 6.188. Decretos de la Real Junta, f. 294-300, 16 de març de 1716. Recollit per Josep M. TORRAS I RIBÉ (2005). p. 256-257

52 Jaume CODINA VILÀ (1996). p. 1

Ventre-1714-Baix-Llobregat2.indd195 195 19/05/2014 20:31:55

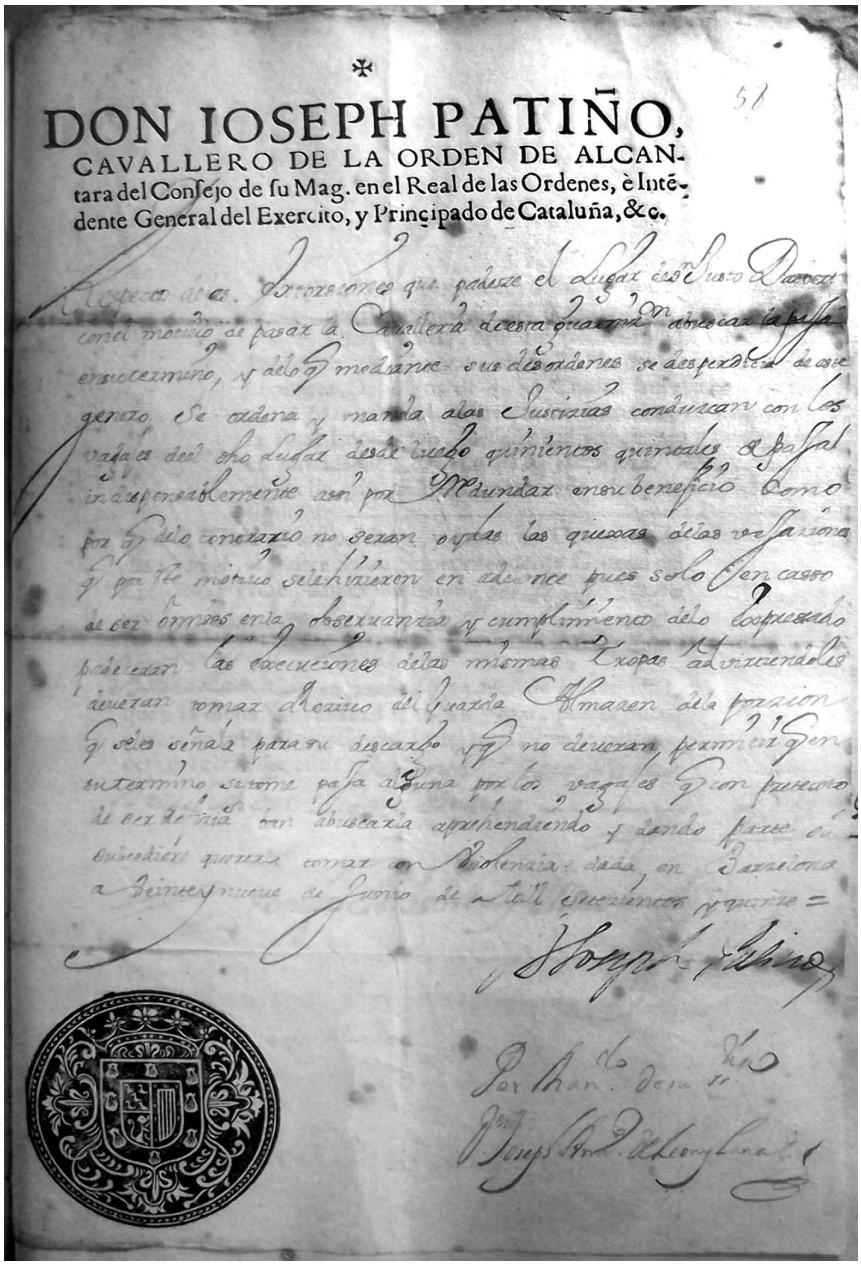

✠

DON IOSEPH PATIÑO,
CAVALLERO DE LA ORDEN DE ALCANtara del Consejo de su Mag. en el Real de las Ordenes, è Intẽdente General del Exercito, y Principado de Cataluña, &c.

Figura 16. La resposta que José Patiño va donar a la reclamació presentada pels santjustencs. Arxiu Històric de Sant Just Desvern

Ventre-1714-Baix-Llobregat2.indd196 196 19/05/2014 20:31:55